

Яцко М.В., Яцко Г.В.

КОНСОЛІДОВАНА ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ

У статті обґрунтовується необхідність складання консолідованої фінансової звітності групою підприємств в умовах зростання конкурентної боротьби на внутрішньому та зовнішніх ринках. Аналізується комплекс факторів, які зумовлюють підвищення значення консолідованої фінансової звітності в управлінні. Розглядаються особливості нормативно-правового регулювання консолідованої фінансової звітності в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: ринок, конкурентна боротьба, група підприємств, материнське підприємство, дочірнє підприємство, консолідована фінансова звітність, нормативно-правове регулювання консолідованої фінансової звітності.

ВСТУП

Постановка проблеми. Обмеження економічних ресурсів та постійне підвищення вимог споживачів справляє свій вплив на конкурентну боротьбу суб'єктів господарювання. Це створює умови для поступового підвищення питомої ваги нецінових факторів та виводить на перший план поняття якості продукції. У цій ситуації важко зменшити загальні витрати на виробництво без зменшення якісних характеристик продукції. Тому відбувається поступова кооперація та консолідація фінансового і промислового капіталу з метою досягнення певних економічних переваг.

У сучасній світовій економіці значні переваги мають держави, у структурі економіки яких домінують великі підприємства та об'єднання. Адже тільки вони можуть здійснювати несприятелі для ринку витрати, вкладаючи кошти в довгострокове оновлення інфраструктури, збільшуючи фінансування наукоємних сфер тощо.

Об'єднання підприємств, переливання та консолідація капіталів, створення різних монополістичних груп є явищем, що не може оминати економічну систему будь-якої держави.

Такі групи підприємств повинні мати якісний механізм розкриття інформації про їх діяльність, що характеризує їх як економічну одиницю. В цьому механізмі особлива роль належить консолідованій фінансовій звітності.

Консолідована фінансова звітність відображає діяльність кількох юридичних осіб, пов'язаних між собою зв'язками власності та участі в інвестуванні. Саме вона розглядає таку групу як економічну одиницю. Такі зв'язки є пріоритетними для транснаціональних корпорацій, які поширюють свою діяльність на значну територію.

Але потрібно враховувати, що із збільшенням масштабу діяльності та прибутку зростає відповідальність такого бізнесу перед суспільством та економічним

розвитком окремих територій. Рівень цієї відповідальності, крім іншого, забезпечується консолідованою фінансовою звітністю.

Тому в цих умовах, з урахуванням тенденцій до централізації та об'єднання капіталів, значення та роль консолідованої фінансової звітності зростає та потребує переосмислення з огляду на зростання конкурентної боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання теоретичного, організаційного та методичного забезпечення консолідованої фінансової звітності ставало предметом досліджень багатьох вчених-економістів, серед них Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Івахненко С.В., Костюченко В.П., Куцик П.О., Лук'яненко Л. І., Лучко М.Р., Семчук І.В та інші.

Науковці ґрунтовно дослідили теоретичне підґрунтя формування показників консолідованої фінансової звітності та їх практичне впровадження, але необхідність урахування сучасних тенденцій у розвитку економічних систем та посилення вимог користувачів до цієї сфери зумовлюють поступове переосмислення значення консолідованої фінансової звітності у структурі міжнародних зв'язків із виокремленням місця України в них.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті є обґрунтування тенденції щодо зміни значення консолідованої фінансової звітності в умовах зростання конкурентної боротьби, а також аналіз нормативно-правового регулювання консолідованої фінансової звітності в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Витоки централізації та консолідації капіталу спостерігаємо в країнах-засновниках сучасної ринкової економіки. Вперше складання звітності на рівні групи компаній мало місце в США та Великобританії. Із розвитком ринкової економіки така практика переходить і до інших держав.

З декларуванням Україною курсу на розбудову соціально-орієнтованої ринкової економіки питання консолідації фінансової звітності стає актуальним та поступово розвивається.

Значення діяльності групи підприємств є більш суттєвим в економічній площині. Така група має значний

© **Яцко Максим Вікторович**, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: max.ermac3@gmail.com, т. 44-47-44

Яцко Грета Василівна, викладач кафедри міжнародних економічних відносин, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», т. 066-786-10-44

потенціал у нагромадженні ресурсів, у той же час, проявляється її діяльність у формі окремих юридичних осіб. Це дозволяє, з одного боку, обмежити рівень відповідальності, а з другого – більш суттєво адаптуватися до специфіки території та ведення бізнесу.

Діяльність групи підприємств дозволяє:

- отримати доступ до найновіших технологій та методів ведення бізнесу;
- диверсифікувати ризики діяльності;
- отримувати фінансову, технічну та іншу підтримку в межах групи;
- ефективно налагоджувати економічні зв'язки;
- формувати рівномірний розвиток шляхом збалансованого переливання капіталів між суб'єктами групи;
- об'єднати трудові та інші ресурси;
- шляхом консолідації капіталу отримувати певні переваги перед конкурентами.

У той же час, отримавши такі переваги, необхідно забезпечити оптимальний рівень контролю за діяльністю такої групи, одним із основних інструментів якого є консолідована фінансова звітність. Процедури та методи контролю є ефективними тільки тоді, коли ґрунтуються та орієнтовані на достовірну інформацію.

В системі бухгалтерського обліку України комерційні підприємства мають можливість складати консолідовану фінансову звітність за Національними стандартами [5] та Міжнародними стандартами [3; 4].

За цими стандартами консолідована фінансова звітність дає характеристику загального фінансового стану та спільного фінансового результату, що поряд із фінансовою звітністю суб'єктів групи (окремої фінансової звітності) дає чітке уявлення як про перспективи інвестування в таку групу, так і про її вклад у економічний розвиток країни.

При аналізі консолідованої фінансової звітності особливу увагу треба звернути на збиткові економічні одиниці у структурі групи, бо вони можуть бути індикатором подальших фінансових проблем групи підприємств.

Тому консолідована фінансова звітність є важливим елементом в інформаційному забезпеченні учасників ринку.

В сучасних умовах господарювання на підвищення значення консолідованої фінансової звітності в підприємницькій діяльності впливають багато передумов, зокрема:

- необхідність постійного вдосконалення механізму інформаційного забезпечення користувачів;
- підвищення значення інформації у світі в цілому;
- необхідність у пошуку високоприбуткових сегментів бізнесу з метою переливання капіталів;
- розвиток інститутів громадянського суспільства, яким необхідно більше інформації про діяльність підприємств;
- бажання власників та акціонерів мати інформацію про діяльність всієї групи підприємств;
- необхідність застосування однакових облікових методів, а в разі неможливості – розкриття інформації про такі відмінності;

- посилення економічної боротьби за ресурси і технології;

- посилення економічної боротьби за ринки збуту;

- перерозподіл економічної влади;

- підвищення значення контролю за діяльністю дочірніх підприємств материнським з метою зменшення ризиків зловживань та викривлення інформації.

Тому консолідована фінансова звітність є атрибутом високорозвинутої ринкової економіки, що забезпечує збалансування інтересів користувачів. Для України це є позитивним явищем, яке поступово починає адаптуватися до практичних умов господарювання.

Отже, загострення конкуренції на внутрішньому ринку та посилення економічної боротьби на міжнародному (зовнішньому) ринку слугує важливою передумовою централізації та об'єднання капіталів суб'єктів господарювання, яким, з огляду на специфіку їхніх зв'язків та особливостей діяльності, необхідно складати консолідовану фінансову звітність, що показує ефективність діяльності групи.

Значення консолідованої фінансової звітності зростає не тільки для власників групи підприємств, але й для суспільства, що здійснює громадянський контроль за їх діяльністю.

Специфічні взаємовідносини між інвестором і об'єктом інвестування, які підпадають під визначення материнського та дочірнього підприємств, обумовлюють певні особливості їх фінансової звітності. Група підприємств, створена внаслідок здійснення фінансових інвестицій, що забезпечило інвестору контроль над об'єктом інвестування, має звітуватися про всі операції, які відбуваються у межах групи, оскільки необхідно оцінити результати єдиного керівництва та проаналізувати ефективність запровадженої політики. Тому після закінчення кожного звітного періоду група має надати інформацію про своє фінансове становище, результати діяльності та грошові потоки, як і будь-який інший суб'єкт господарювання.

Консолідована фінансова звітність призначена для характеристики загального фінансового стану та спільного фінансового результату діяльності групи підприємств як єдиної економічної одиниці. При цьому вона також відображає всі економічні взаємозв'язки між суб'єктами господарювання групи та виконує функцію контролю для материнського підприємства (на етапі складання консолідованої фінансової звітності).

Науковці зазначають, що в основі консолідованої фінансової звітності лежить концепція контрольованого капіталу [1], тобто зв'язки, що будуються на відносинах власності. В той же час основою консолідованої фінансової звітності є концепція збереження капіталу [1]. Ці дві концепції є взаємодоповнюючими та такими, що не виключають одна одну.

Консолідована фінансова звітність пов'язана з виникненням потужних холдингових компаній, промислово-фінансових груп, концернів та інших видів об'єднань підприємств, які мають розгалужену систему залежних підприємств, філій та інших структурних підрозділів. Причиною їх появи є притаманні ринковій економіці інтеграційні процеси, суть яких зводиться до об'єднання економічних суб'єктів, поглиблення їх

взаємодії, розвитку відносин між ними на основі організаційно-правових, виробничо-технічних, комерційних та фінансових зв'язків.

У відповідності зі ст. 3 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [2] метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Таким чином, метою складання фінансової звітності взагалі та консолідованої фінансової звітності зокрема є її використання як інформаційного ресурсу при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень.

Фінансова звітність відображає фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів головного (материнського) підприємства та його дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

З огляду на складність самих процесів консолідації даних та правового статусу суб'єктів групи підприємств, система нормативно-правового регулювання консолідованої фінансової звітності є також складною.

Система нормативно-правового регулювання консолідованої фінансової звітності є сукупністю нормативно-правових документів (див. табл. 1).

Окремо варто виділити питання здійснення нормативно-правового регулювання на рівні підприємства (групи підприємств), де необхідно забезпечити ведення бухгалтерського обліку не тільки за однаковими стандартами, але й відповідно, однаковими елементами облікової політики на підприємствах, що входять у групу. Це питання є малодослідженим науковцями в Україні з огляду на те, що використання консолідованої фінансової звітності ще не набуло належного рівня.

Характерною особливістю у контексті діяльності групи підприємств при формуванні облікової політики є те, що вона здійснюється на двох рівнях: у межах діяльності материнського підприємства та у межах діяльності дочірніх підприємств. Тому деякі норми облікової політики мають бути притаманні будь-якому суб'єкту групи. Формування ефективної облікової політики для групи підприємств є організаційним етапом для складання консолідованої фінансової звітності, який забезпечить формування якісної та достовірної інформації.

Семчук І.В. пропонує складові організації бухгалтерського обліку для складання консолідованої фінансової звітності у розрізі: організації праці бухгалтера та його правового статусу; техніки ведення бухгалтерського обліку; організації внутрігосподарського контролю; методичного забезпечення бухгалтерського обліку [8, с. 143].

Водночас в основу такої організації необхідно покласти стандарти бухгалтерського обліку, за якими буде здійснюватись бухгалтерський облік і складатиметься консолідована фінансова звітність. Якісна консолідована фінансова звітність передбачає наявність контролю материнського підприємства за дочірніми при наростаючому формуванні даних уповноваженим суб'єктом щомісячно. Тільки так можна уникнути суттєвих помилок у бухгалтерському обліку. Різноманітність господарської діяльності передбачає наявність не тільки однотипних операцій, але й складних (багатосторонніх), які значно впливають на результати діяльності. Тому з метою контролю облікова політика повинна мати дворівневий характер у межах групи.

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізовані тенденції дозволяють зробити висновки про зміну значення консолідованої фінансової звітності для управлінських цілей та інформаційного забезпечення користувачів у бік збільшення. В умовах постійного загострення конкуренції інформація про бізнес має дедалі вагоміше значення, бо дозволяє впливати на рух капіталів як усередині групи підприємств, так і залучити додаткові фінансові ресурси від інших суб'єктів. Тому підвищення значення інформації як фактора економічного розвитку повинно носити регламентований (правовий) характер.

Нормативно-правове регулювання консолідованої фінансової звітності в Україні здійснюється за Міжнародними та Національними стандартами. З огляду на специфіку та складність процедур консолідації даних ці процеси забезпечуються великим обсягом нормативно-правових документів. На нашу думку, для більш досконалого та ефективного складання консолідованої фінансової звітності необхідно розробити методичні рекомендації та положення, що будуть враховувати специфіку галузей та містити конкретні інструкції.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куцик П.О. Призначення консолідованої фінансової звітності: теоретичний аспект/ П.О. Куцик, Н.Телюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://donduet.edu.ua/attachments/article/2013/Tezis_28_11_13.pdf
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16 липня 1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Міжнародний стандарт фінансової звітності 10 «Консолідована фінансова звітність» [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_065
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність» [Електронний ресурс] . – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_045
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Консолідована фінансова звітність»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 628 [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1223-13>
6. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
8. Семчук І.В. Організаційні засади складання консолідованої фінансової звітності / І.В. Семчук// Вісник ЖДТУ № 4 (46). – 2013. – С. 139-144.

Таблиця 1. Нормативно-правове регулювання консолідованої фінансової звітності

Нормативно-правові документи щодо регулювання консолідованої фінансової звітності за Міжнародними стандартами	
МСФЗ 2	Платіж на основі акцій
МСФЗ 3	<u>Об'єднання бізнесу</u>
МСФЗ 7	Фінансові інструменти: розкриття інформації
МСФЗ 9	Фінансові інструменти
МСФЗ 10	<u>Консолідована фінансова звітність</u>
МСФЗ 11	Спільна діяльність
МСФЗ 12	Розкриття інформації про частки участі в інших суб'єктах господарювання
МСБО 1	Подання фінансової звітності
МСБО 27	<u>Консолідована та окрема фінансова звітність</u>
МСБО 28	Інвестиції в асоційовані підприємства
МСБО 31***	Частки у спільних підприємствах
МСБО 32	Фінансові інструменти: подання
МСБО 39 *	Фінансові інструменти: визнання та оцінка
МСБО 39 **	Фінансові інструменти: визнання та оцінка
Тлумачення КТМФЗ (Комітет з тлумачень Міжнародної фінансової звітності) та ПКТ (Постійний комітет тлумачень)	
КТМФЗ 1	Зміни в існуючих зобов'язаннях з виведенням з експлуатації, відновленням та подібних зобов'язаннях
КТМФЗ 2	Частки учасників кооперативних суб'єктів господарювання та подібні інструменти
КТМФЗ 12	Послуги за угодами про концесію
КТМФЗ 16	Хеджування чистих інвестицій в закордонну господарську одиницю
КТМФЗ 19	Погашення фінансових зобов'язань інструментами власного капіталу
ПКТ-7	Введення євро
ПКТ-12***	Консолідація: суб'єкти господарювання спеціального призначення
* Для підприємств, які застосовують міжнародний стандарт фінансової звітності 9 "Фінансові інструменти" до набрання ним чинності.	
** Для підприємств, які не застосовують міжнародний стандарт фінансової звітності 9 "Фінансові інструменти" до набрання ним чинності.	
*** Втратили чинність для складання фінансової звітності за МСФЗ за звітні періоди, починаючи із 1 січня 2013 року.	
Нормативно-правові документи щодо регулювання консолідованої фінансової звітності за Національними стандартами	
НП(С)БО 2	<u>Консолідована фінансова звітність</u>
П(С)БО 6	Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах
П(С)БО 12	Фінансові інвестиції
П(С)БО 13	Фінансові інструменти
П(С)БО 19	<u>Об'єднання підприємств</u>
П(С)БО 21	Вплив змін валютних курсів
НП (С)БО в державному секторі 102	Консолідована фінансова звітність
НП (С)БО в державному секторі 134	Фінансові інструменти
НП (С)БО в державному секторі 133	Фінансові інвестиції
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку в державному секторі 6	(МСБОДС 6) Консолідовані фінансові звіти та облік контрольованих суб'єктів господарювання
	Положення з бухгалтерського обліку фінансових інвестицій у бюджетних установах

Примітка. Підкреслено напівжирним основні нормативно-правові документи.

Джерело: складено за даними [6; 7]

Одержано 13.05.2014 р.